

Kuruluşundan Bugüne Lübnan Hizbullah'ı: Lübnan'a Verdikleri ve Lübnan'dan Aldıkları

Özlem Acar*

Özet: Çalışma Hizbullah'ın, Lübnan'da 1982'de kuruluşundan itibaren, ülkenin iç ve dış politika sahnelerinde oynadığı rol, aldığı kararlar, bu kararların Lübnan'a etkileri ve bu bileşenlerin Lübnan'ın günümüzdeki pozisyonunun oluşmasına katkılarını incelemektedir. Lübnan iktidarda etkin pozisyonda olan siyasi elitlerin tercihleri doğrultusunda; mezhepsel ayrımların dengeli bir şekilde sürdürülmesi esnasındaki kadrolaşmalarla yönetilmeye, buna karşılık Lübnanlı üst kimliği korunurken zayıf merkezi devlet yapısı göz ardı edilerek varlığı sürdürülmeye çalışılan bir ülkedir. Mevcut sistemin yarattığı siyasi elit ülkede yönetsel yolsuzluklarla özdeşleşmiştir. Lübnan gibi çok sayıda farklı mezhebin bulunduğu bir ülkede taban düzeyinde var olan zararsız ayrılıklar, bazı mezhepleri temsil eden oluşumların güç kazanmasıyla siyasi sorunlar haline getirilerek belirginleşmekte ve sistemin tümünü tehdit eder hale gelmektedir. Bu koşullara bağlı olarak; denetim mekanizmalarında bütünlük sağlanamaması, üst kimliğin tam anlamıyla yerleşmemesi ve birbirini izleyen krizlerin yaşanması sebepleriyle Hizbullah gibi devlet altı bir aktörün, sahip olduğu gücün ve ülkedeki otorite boşluğunun etkisiyle çoğu zaman devlet üstü bir role büründüğü izlenmektedir. Bu çalışmada kuruluşundan günümüze Lübnan'da yaşanan en önemli olaylarda kilit pozisyonda bulunan Hizbullah'ın manevralarının Lübnan siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına etkileri ele alınmıştır. Ayrıca silahlı, sosyal, ekonomik ve siyasi gücü sayesinde iç politikada belirleyici, dış politikada ise karar alıcı pozisyona gelme süreci de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hizbullah, Lübnan, 8 Mart Hareketi, 14 Mart Hareketi, Gelecek Hareketi

---

* Doktora, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-7577-6431, e-posta: ozlemacar@msn.com

Lebanese Hezbollah Since Its Creation: What They Give to and Take from Lebanon

Özlem Acar*

Abstract: In this study, since its establishment in Lebanon in 1982, the role of Hezbollah in the domestic and foreign policy scenes of the country, the decisions it has taken, the effects of these decisions on Lebanon and the contributions of all these components on the formation of the current position of Lebanon are examined. Lebanon, following the preferences of the political elites in power; is a country that is trying to be governed by staffing on the basis of maintaining sectarian distinctions in a balanced way. On the other hand, it is a country whose existence is tried to be maintained by ignoring the weak central state structure while preserving its Lebanese upper identity. The political elite created by the current system has become synonymous with administrative corruption in the country. In a country like Lebanon, where there are many different sects, the innocuous divisions that exist at the base level become political problems and a threat to the entire system due to strengthening of the structures representing some sects. In addition, a sub-state actor like Hezbollah can assume a supra-state role with the effect of its power and the authority vacuum in the country due to the lack of integrity in the control mechanisms, the inability to fully establish the supra-identity, the successive crises. In this study, the effects of the maneuvers of Hezbollah, which has a key position in the most important events in Lebanon from its establishment to the present, on the political, social and economic structure of Lebanon are discussed. In addition, the process of becoming a determinant in domestic politics and a decision-maker in foreign policy, thanks to its armed, social, economic and political power, has also been examined.

Keywords: Hezbollah, Lebanon, March 8 Movement, March 14 Movement, Future Movement

“Biz Lübnan’a girdiğimizde Hizbullah yoktu, bizim Lübnan’daki varlığımız Hizbullah’ı üretti.”
Ehud Barak (İsrail Eski Başbakanı)-2006

Giriş

İsrail ve Suriye arasında, Akdeniz kıyısında konumlanmış, Fenike, Roma ve Osmanlı medeniyetlerinden izler taşıyan Lübnan; anonim bir ifadeyle “bölüne-meyecek kadar küçük, parçalanamayacak kadar büyük” bir ülkedir. Bünyesinde farklı mezhepten ve etnik kökenden halklar barındıran bu kozmopolit ülke, 1975-1990 yılları arasında süren iç savaş öncesinde “Ortadoğu’nun İsviçre’si” olarak anılırken iç savaşta adeta yok olma noktasına gelmiş, savaş sonrası yeniden inşası ve ekonomik kalkınma hamleleri Suriye krizine dek ülkenin eski günlerine döne-bileceği umudunu sunmuştur.

Lübnan son yirmi yıldır süregelen krizler sonrasında, 2020 yılı Yolsuzluk Algılama Endeksine göre dünyada yolsuzluğun en çok yaşandığı ülkeler arasında yer almıştır (Merjeh, 2021: 1). Dünya Bankası verilerine¹ göre 19. yüzyıldan beri yaşanan en büyük üçüncü ekonomik çöküşle karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler raporlarına² göre halkın %80’i 2021’in son çeyreğinde açlık sınırındadır. Özellikle ilaç ve hijyenik ürünlere ulaşımında sıkıntı yaşanırken, halk mevcut nüfusunun iki katından fazla olduğu tahmin edilen diasporasının yardımlarıyla varlığını sürdürme çabasıdadır. Nüfusunun dörtte birine tekabül ettiği tahmin edilen Filistinli ve Suriyeli mülteciler içinse ekonomik durum hiç olmadığı kadar kötü seviyelerdedir.

Lübnan iç savaşın ardından önemli kısmı ABD, Fransa ve Suudi Arabistan tarafından sağlanan maddi yardımlar sayesinde hayata geçirilen yeniden yapılanma sürecine girdiğinde hami pozisyonundaki bu ülkelerin her biri, kendileriyle yakın ilişkideki mezhep grubuna maddi destek vermişlerdir. Ancak diğerlerinden farklı olarak Hizbullah liderliğindeki Şiiiler, Batı karşıtı İran’ın maddi desteği, askeri eğitimleri, dini öğretileri ve yönetsel tercihleri doğrultusunda büyüyüp gelişmiş ve zamanla ülkeyi perde arkasından yöneten güç haline gelmiştir.

Hizbullah kuruluş aşamasında İsrail’in Lübnan’ı işgaline karşı “direniş” örgütü olarak faaliyet yürütürken zamanla silahlı milisleri, sosyal yardım ağı ve siyasi partisiyle üç sacayağı olan bir yapıya dönüşmüştür. Askeri kanadının Lüb-

¹ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.worldbank.org/en/country/lebanon/publication/lebanon-economic-monitor-spring-2021-lebanon-sinking-to-the-top-3>

² Detaylı bilgi için bkz. https://www.unescwa.org/sites/default/files/news/docs/21-00634-multidimensional_poverty_in_lebanon_policy_brief_-_en.pdf

nan içinde İsrail'e karşı, Lübnan dışında Suriye yanlısı duruşu ve çatışmalarda yer alması, yapılanmayı bir taraftan Batılı diğer taraftan da Sünni Arap ülkelerle karşı karşıya getirmektedir. İran'ın bölgesel politikalarının hayata geçirilmesinde önemli bir vekil olan Hizbullah, dış baskılara rağmen hamisinin de desteğiyle varlığını korumaktadır.

İran açısından ise Akdeniz'e kıyısı olan ve bölgede kendi çıkarları doğrultusunda İsrail'i dengeleyen bir ülkenin kontrolü önemlidir. İran'ın Ortadoğu'da kendine bağlı vekil örgütler kurma stratejisinin ilk meyvesi olan Hizbullah'ın bölgede gücünü arttırması hamisinin de etkinliğini arttırması anlamına gelmektedir. Hizbullah, Suriye Savaşı esnasında tabanının desteğini feda etme pahasına İran'ın politikaları doğrultusunda hareket etmiştir. Ayrıca kendi çıkarları kapsamında -İran'dan gelen her türlü desteğin güzergâhında bulunan Suriye'de rejim değişikliği yaşanmaması için- Suriye Ordusu'nun yanında sergilediği silahlı ve taktiksel mücadele sonucu savaşın seyrini Suriye Devlet Başkanı lehine değiştirmesine yardımcı olmuştur. Hizbullah'ın İran için önemi belirginleşirken, Fars diyarı İran'ın bir Arap ülkesindeki vekili Hizbullah'la bağları ve 80'li yıllardan bu yana süren ilişkileri, mezhebin etnik kökenden daha yakınlaştırıcı bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

İran'ın gelişen ve güçlenen etkisinden rahatsızlık duyan ABD ve müttefiklerinin; nükleer görüşmeler vesilesiyle İran'a, terör örgütü olduğu gerekçesiyle Hizbullah'a ve bunlarla bağlantılı siyasetçi, iş adamı ve şirketlere ekonomik yaptırımlar uygulanmasıyla -büyük ölçüde İran ve Şii diasporadan gelen maddi destekle gücünü arttıran- Hizbullah önemli gelir kaynağından yoksun kalmıştır. Bunun sonucunda Lübnan'da rant ekonomisinden pay alma ve etkinliğini artırma yarışına Hizbullah da girmiş ve kuruluşundan itibaren karşı durduğu yolsuzluklarla, nepotist ve klientelist yönetimin parçası haline gelmiştir. Rakiplerinin nispeten zayıf olması da Hizbullah'ın bugünkü pozisyonuna ulaşmasında elini kolaylaştıran bir faktör olmuştur.

Bu çalışmada; yolsuzluk kavramı ve Lübnan'ın yolsuzluklar karşısındaki durumu, ayrıca iç savaşın sonlarından itibaren ülkedeki dinamikler bağlamında Hizbullah'ın ortaya çıkışına sebep olan koşullar ve gelişiminde etkili olan faktörler, iç ve dış politikaya etki eden olaylarda Hizbullah'ın oynadığı rol ve sergilediği manevralar, hâlihazırda derin bir kriz içinde olan Lübnan'a geçmişten bugüne etkileriyle birlikte ele alınacaktır.

Teorik Açılım: Yolsuzluk, Nepotizm, Klientelizm ve Fazlası

İktidarı, gücü veya sermayeyi elinde bulunduran kişilerin/grupların sahip oldukları ayrıcalıkları kaybetmemek için çevrelerinde bu amaca hizmet eden bireyler/gruplar buldurması, bu kesimi kayırması, karşılığında bağlılık beklemesi yönetim mekanizmalarında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Özellikle kamuda, yetkili pozisyonda olsun olmasın, görevlilerin sahip oldukları imkânları kendilerinin,

yakınlarının veya tercih ettikleri kişilerin çıkarlarına uygun olacak şekilde yönlendirmeleri evrensel sorunlardan biridir. Yönetimde yolsuzluk olarak tanımlanan bu durum, -adaletsizliğe yol açan ayrıcalıkların elde edildiği alan kamu idaresi ve kaynakları olduğunda- olumsuz karşılanmaktadır.

Yolsuzluk sosyal bilimler literatüründe üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanıma sahip olmamakla birlikte en kapsamlı ve öz şekilde Dünya Bankası³ tarafından “kamu gücünün özel menfaatler için kötüye kullanılması olarak ifade edilmiştir. Burada devlet tarafından verilen idare gücünün ve kamu kaynaklarının şahsi çıkarlar için kötüye kullanılması yani kayırmacılık söz konusudur. En çok karşılaşılan türleri, akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm) ve kamu kaynaklarının dağılımında iktidar sahipleriyle taraftarları arasındaki karşılıklı çıkar ilişkisine bağlı kayırmacılık (klientalizm) olarak sıralanabilir.

Yolsuzluklar gelişmekte olan ülkelerde sebep olduğu yıkım açısından gelişmiş ülkelere göre daha sarsıcı olabilirken (Nye, 1967: 417-427) kayırmacılık, özellikle heterojen toplumlarda, adaletsiz ve halkın devlete bağlılığının oluşmadığı/gelişmediği bir sistem yaratarak devletin güçsüzleşmesine, gruplar arasında dengesizliğe ayrıca sürekli gerginlik ve şiddet ortamına da yol açabilmektedir. Bu ülkelerde devlet otoritesinin kurulamamasında kayırmacı yönetim anlayışının yanı sıra eğer var ise hami devletlerin ülkenin içişlerine müdahaleleri de oldukça etkilidir.

Lübnan gibi toplumun din/mezhep temelli gruplara ayrıldığı ülkelerde, her grubun lideri siyasetteki rolü ve imkânları ölçüsünde kendisine bağlı tabana ayrıcalıklar sağlarken karşılığında siyasi varlığını sürdürmek için destek beklemektedir. Böylece kamu hizmeti sunan tüm kurumlara atamalarda ve terfilerde nepotizm ve kronizm, kamu kaynaklarının dağılımında ise kliyentalizm ön plana çıkmaktadır.

Lübnan’ın Yönetimsel Yapısı ve Yolsuzlukların İşleyiş Etkisi

Yıllar süren iç savaş sonrasında önce dev bir enkaza, ardından küllerinden doğarak tekrar Ortadoğu’nun en güzel ülkelerinden birine dönüşen Lübnan, iç koşullar ve dış müdahaleler kaynaklı iç içe geçmiş pek çok faktör nedeniyle giderek derinleşen ekonomik krizde boğulma safhasına gelmiştir. Lübnan’ı sarsan ekonomik krizin gitgide belirginleşerek somut gerçeklik kazanması yakın zamana tekabül etse de, ülkeyi çöküşe götüren asıl koşullar kuruluşundaki yapısal özelliklere dayanmaktadır.

Halkın büyük ölçüde Müslüman ve Gayrı-Müslim ayrımına tabi tutulduğu Osmanlı İmparatorluğu döneminde sırasıyla emirlik, kaymakamlık ve mutasarrıflık olarak yapılandırılan ve “Millet Sistemi” kapsamında idare edilen Lübnan’da, otoritenin sağlanması amacıyla, dini grupların her birinin kendi liderinin kontro-

³ Yolsuzluk kavramına ilişkin Dünya Bankası’nın detaylı açıklamaları için bkz. <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>

lüne verilmesi yöntemi izlenmiştir. Emirlik döneminde idare yarı-feodal beylerin ellerinde bulunurken dini/mezhеспel ayrımlar güç ilişkileri kapsamında önem taşımıştır. Ülkenin Marunî ve Dürzi kaymakamlar tarafından idare edildiği ve her kaymakama yardımcı olması amacıyla diğer mezheplerden temsilcilerin katılımıyla danışma kurullarının oluşturulduğu İki Kaymakamlık döneminde mezhep temelli yönetim şeklinin nüveleri izlenmektedir. Akabinde kurulan mutasarrıflık sistemindeyse yönetim bir Hristiyan idareci ve farklı mezhеспel yapıları temsil eden on iki üyeli danışma meclisi tarafından üstlenilmiştir. (Tinas, 2016: 81-97)

Bölgenin Fransız Mandası'na geçmesiyle mevcut farklılıkların görünürlüğü artmış ve halk daha derin ayrımlara maruz bırakılmıştır. Bu aşamada mezhepler ve etnisiteler devreye girmeye başlarken bu uygulama mezhep bazında feodal beylerin gücünü artırmalarına hizmet etmiştir. Lübnan'ın bugün yaşadığı sorunların kaynağını oluşturan sistemi daha net ve detaylı olarak şekillendirense öncelikle 1926 Anayasası ve Fransız mandasının 1946'da sonlanmasıyla bağımsızlıkla birlikte üzerinde uzlaşıya varılan "Ulusal Pakt" olmuştur.

Böylece 18 din/mezhep grubunun⁴ nüfuslarıyla orantılı temsiline dayanan profesyonelizm⁵ adı verilen sisteme göre işleyen ülke yönetiminde, -Lübnan Anayasası'nda da yer aldığı biçimiyle- Cumhurbaşkanlığı Maruni Hristiyanların, Başbakanlık Sünni Müslümanların, Meclis Başkanlığı ise Şii Müslümanların uhdesine bırakılmıştır (Messara, 2012: 24). Lübnan'da 1932'de yapılan ve sonrasında bir daha gerçekleştirilmeyen nüfus sayımı verileri üzerine inşa edilen bu sistem oluşturulma sayfasında geçici bir çözüm olarak düşünülmüş, Lübnan'da istikrarın sağlanmasının akabinde zamanla liyakatın hâkim olduğu bir düzenin yerleşeceği, ülke yönetiminin demokratik seçimlerin akabinde oluşturulacak hükümetlerce sürdürüleceği inancıyla hayata geçirilmiştir. Ancak umulanın tersine zamanla ülkenin tüm kurumlarına sirayet etmiş ve devlete hâkim olmuştur.

Kamal Salibi (1993: 19)'nin belirttiği üzere "ülke kurmak bir şeydir, ulus oluşturmak başka bir şeydir". 1943'te ülke olarak tasarlanan Lübnan'da -siyasi elitlerin konumlarını koruma tercihleri doğrultusunda- zamanla, güçlü merkezi otoritenin oluşumunu engelleyen ve ülkedeki mezhеспel ayrımları siyasi olarak destekleyip büyüten karmaşık bir mekanizma yerleşmiştir. Bu sistemde devletin merkezi otoritesinin güçlendirilmesi veya ele geçirilmesi amaçlanmazken, 2005'te ülkenin siyaset sahnesini -farklı din ve mezhep gruplarını bünyelerinin-

⁴ Lübnan'da resmi olarak kabul edilen 18 mezhep; Sünni, Şii, Aleviler, İsmaililer, Maruniler, Rum Ortodokslar, Rum Katolikler, Ermeni Ortodokslar, Ermeni Katolikler, Protestanlar, Roma Katolikleri, Süryani Katolikler, Süryani Ortodokslar, Nasturiler Asuriler, Keldaniler, Kıptiler, Dürziler, Evanjelikler, Lübnan Yahudileri'dir.

⁵ Literatürde Lübnan gibi farklı etnik ve mezhep yapılarının yönetime dahil edildiği ülkelerdeki sistemler Arend Lijphart tarafından isimlendirildiği haliyle "konsosyonel demokrasi" olarak da yer bulmaktadır. Konsosyonel demokrasi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Lijphart, A. (1981) "Consociational Theory, Problems and Prospects: A reply" Comparative Politics, ve Lijphart, A. (1982) Consociational Democracy, World Politics. Bununla birlikte bu çalışmada sistem Lübnan'da da büyük ölçüde kullanıldığı şekliyle profesyonelizm olarak tanımlanacaktır.

de barındırarak- iki blok halinde bölen olaylara kadar da Lübnan Devleti güçsüz kalmıştır. Bu tarihten sonra ülke içinde ve dışında yaşanan gelişmelerin etkisiyle merkezi idarede ve hükümette söz sahibi olmanın önemi artmıştır.

Filistinli mültecilerin 1948'den sonra başlayan göçleriyle Lübnan'daki Müslüman-Hristiyan nüfus dengesinin Hristiyanlar aleyhine bozulmaya başlaması politik anlaşmazlıklarla idari ve ekonomik dağılım/paylaşım sorunlarına yol açmıştır. Bunun üzerine Hristiyan Maruni Falanjist Parti'yle Filistinli silahlı örgütler arasında 1975'te patlak veren ve 15 yıl süren iç savaş zamanla Hristiyanların Müslümanlarla, Şiiilerin Sünnilerle ve hatta Şiiilerin Şiiilerle çatışmaya girdiği bir hal almıştır.

Savaşın sonlanması için Suudi Arabistan'ın arabuluculuğunda imzalanan Taif Anlaşması'yla⁶ Lübnan'ın -günümüzde dahi Fenikeliler kökenli olduklarını ileri süren ülkedeki bazı Hristiyanların aksine- Arap Devleti olduğu ilan edilmiştir. Anlaşmayla ayrıca politik ve ekonomik olanların yanı sıra bir taraftan yönetsel yapının mezhepler üstü bir alan haline getirilmesi gibi iç konulara, diğer taraftan ise İsrail-Filistin-Suriye ve Lübnan arasındaki anlaşmazlıklar gibi dış sorunlara çözüm sağlanması amaçlanmıştır. Ancak hedeflenenin tersine işleyiş ülkedeki mezhepsel ayrılıklara dayalı sistemin pekişmesine yol açmış ve Lübnan'daki her bir devlet kurumu ve bağlantılı özerk kuruluşlar dahi konfesyonel sistem çerçevesinde yönetilir/istihdam sağlar hale gelmiştir. Sonuç olarak demokrasi işlerlik kazanamamış, görevlendirmelerin belirli gruplara tahsisi kanıksanmış ve konfesyonel sistem süreç içinde yaşanan gelişmelerle günümüzde Gordion Düğümü misali kilitlenmiştir.

Lübnan'da nüfusun nispeten fakir kesimini oluşturan Şiiiler, sistemin kuruluşunda idari yetkiler açısından Hristiyan ve Sünnilere kıyasla geri planda bırakılmışlardır. Bununla birlikte zamanla, özellikle de Taif Anlaşması'nın ardından -Lübnan'da barışı korumak amacıyla devlet otoritesi tesis edilene kadar kalacağı ileri sürülen Suriye'nin kontrolü/işgali döneminde- yönetim mekanizmasında güçlerini artırmış ve günümüzde ülkeyi perde arkasında yöneten yapı haline gelmişlerdir. Ayrıca Taif Anlaşması'nda tüm silahlı yapıların silahsızlandırılması hedeflenirken yine Suriye tarafından tanınan ayrıcalıklı konumun etkisiyle Şiiiler istisna oluşturmuşlar ve korumayı başardıkları silahlı güçleri zaman içinde politik sorunlar esnasında diğer taraflar karşısında ellerini güçlendiren bir araç haline gelmiştir. Bu aşamada Şiiilerin bu güçlü pozisyona gelmesinde en etkili unsur olarak 80'li yıllarda kurulan Hizbullah'ın ülke içinde ve dışında hayata geçirdiği silahlı ve/veya siyasi hamleler neticesinde kendi gücünü arttırmasını ve yönetimde söz sahibi olmasını özellikle vurgulamak gereklidir.

⁶ Taif Anlaşması'nda milletvekili sayıları Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında ayrıca Müslümanlar içinde Şiiiler ve Sünniler arasında eşit paylaşılmıştır. Buna karşın iç savaştan nüfus ve güç açısından kazanan olarak çıktıklarını iddia eden Şiiiler kendilerine verilen konumları yeterli görmeseler de o dönemde Suriye'nin bu yapıyı uygun bulması nedeniyle kabul etmişlerdir.

Dönem içinde Hizbullah gücünü arttırırken, Lübnan tarihinin en büyük krizine doğru ilerlemiştir. Günümüzde halk içinde bulunduğu çıkmazın kaynağını; konfesyonalizm nedeniyle bütün kilit noktaları elinde bulunduran, sistemin değişmesine engel olarak statükonun bekçisi haline gelen siyasi elit ve bu kesimin sahip olduğu güçlerden vazgeçmemek için kimi zaman faili olduğu, kimi zaman görmezden geldiği yolsuzluklar olarak kabul etmektedir. Özellikle 2019'da Lübnanlılar geçmişte hayata geçirilenlerden farklı olarak bir bütün halinde din, mezhep ve etnik köken farkı gözetmeksizin büyük protestolar sergilemiş ve mevcut sistemin halk açısından kabul edilebilir olmadığını ortaya koymuştur. Bu protestolarda en büyük tepki; kuruluşunun ardından İsrail'e karşı sergilediği mücadele nedeniyle "Kahraman" ilan edilen günümüzde ise kimilerine göre bir korku imparatorluğu, kimilerine göre bir kurtarıcı, kimilerine göre ise İran'ın uzantısı olan Hizbullah'a yöneltilmiştir.

Hizbullah'ın Kuruluşu, İdeolojik Temelleri ve Politika Sahnesine Girişi

Lübnan'ın özellikle güney bölgelerinde yoğunlaşmış olan ve uzun yıllar ülkenin ezilen kesimi olarak kabul edilen Şiiler, günümüzde dahi Lübnan'da ağırlıklı olarak halen gösterişten uzak kalabalık mahallelerde yaşamaktadırlar.

Şiilerin ilk örgütlenmeleri aslen Lübnanlı olan ve dini eğitimini İran'da tamamlayan İmam Musa Sadr'ın çalışmaları ve yönlendirmeleri neticesinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte ilk olarak 1969'da Yüksek Şii İslam Konseyi kurulmuş, 1974'te Yoksunlar Hareketi (Hareket El Mahrumiyn), 1975'te bu hareketin askeri kanadı sayılan Emel Hareketi (AMAL/Afwaj Al-Muqawamat Al Lubnaniyya/Lübnan Direniş Tugayları) organize edilmiştir (Qassam, 2007: 17).

Hizbullah'ın kuruluşu ise Emel Hareketi bünyesinde faaliyet göstermekteyken İsrail'e karşı verilen mücadelenin yetersizliğini savunanların bu hareketten ayrılıp yeni bir yapı oluşturmasıyla gerçekleşmiştir. Hizbullah, İsrail'in Lübnan'ı Filistinli silahlı gruplarca üs olarak kullanıldığı gerekçesiyle 1982'deki ikinci işgalinin ardından organize olsa da resmi kuruluşunu 1985'te yayınlanan manifestosuna⁷ dayandırmak mümkündür.

İlk döneminde silahlı örgüt olarak hareket eden ve mevcut siyasal yapıya mesafeli duran Hizbullah, 1991'de –sekteryan ve klientalist olduğu gerekçesiyle uzak durduğu- politika sahnesine girmiştir⁸ (Qassam, 2007: 199-204). Ancak Hükü-

⁷ Bu manifestoda; İran dini lideri Ayetullah Hamaney'e bağlı olduğu, Lübnan'da İslami rejimle yönetilen bir devlet kurulmasının hedeflediği ve emperyalist güçlere karşı mücadele edildiği, İsrail yıkılana kadar mücadelenin sürdürüleceği belirtilmektedir.

⁸ Hizbullah'ın 1992'deki parti programında amaçları arasında; direnişin korunması, ülkenin sekteryan ve klientalist yapısıyla mücadele, nispi temsil sistemine geçilmesi ve ülkenin tarihinin objektif olarak yazıldığı bir tarih kitabının yayınlanması yer almaktadır. Lübnan'da günümüzde üzerinde anlaşmaya varılmış ortak bir tarih kitabı bulunmadığından her mezhep kendisine bağlı okullarda kendi uygun gördüğü şekilde tarih dersi vermektedir. Diğer taraftan Hizbullah katıldığı ilk seçimlerde 8 sandalye kazanmış ve bu sayı 2018'de 13'e yükseltmiştir

metin Taif Anlaşması'na dayanarak tüm milis yapıların silahsızlandırılması yönündeki girişimlerine karşı, ülke içinde yerini sağlamlaştırma ve "ulusal direniş" vurgusu üzerinden elindeki silahları koruyabilme amaçlarının da Hizbullah'ın siyasete katılmasında payının olduğu söylenebilecektir. Hizbullah, yolsuzluklarla mücadele ederek devlet etiği oluşturma ya da sahip olduğu gücü devletin oluşumuna katkı sağlayacak şekilde kullanma kaygısı taşımak yerine kendi varlığını önelemektedir.

Kuruluş döneminde savunduğu ideoloji, değerler ve amaçları arasında; tabanı oluşturan Şiilere destek sağlamak, İslam âlemine bağlılık ve tehlikelere karşı koruma, vatan kabul edilen Lübnan'da yaşayan halkın Araplık ve aynı zamanda Lübnanlılaşma (Lubnanisation) bilincinin yerleşmesi yer alırken büyük resme bakıldığında Hizbullah'ın yerel ve bölgesel kararlar alan otonom aktör olarak faaliyet yürüttüğü görülmektedir.

Yapının kuruluşundan itibaren temel argümanını Lübnan'ın İsrail işgalinden ve emperyalist⁹ güçlerin varlığından kurtarılması, olası İsrail işgallerine karşı "Direniş" in sağlanması oluşturmaktadır. Hizbullah'ın mücadelesi neticesinde İsrail'in ülkeden 2000'de çekilmesi, yapının sadece Lübnan'da değil Arap coğrafyasında da büyük destek kazanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Hizbullah'ın aynı dönemde Lübnan'ın kuzey bölgelerini işgal/kontrol altında tutan ve ülke yönetiminde doğrudan söz sahibi olan Suriye'ye karşı bağımsızlık söylemlerinde bulunmadığı bilakis Suriye'yle ülke yönetiminde paralel eğilimler sergilediği, Suriye'ninse Hizbullah yanlılarının Lübnan yönetim mekanizmasına yerleşmesi için uygun koşullar oluşturduğu/desteklediği buna karşın Lübnan Ordusu'nun güçlenmesine yönelik hiçbir hamlede bulunulmadığı göz ardı edilmemelidir.

Hizbullah'ın gücünü arttırarak korumasının en önemli nedenlerinden biri; salt silahlı bir yapı olarak kalmaması, kuruluşunun akabinde hem korumacı bir güdüyle Şiilerin toplumsal tabaka olarak yükselişini sağlamak hem de tabanın desteğini almak/artırmak amacıyla sosyal hizmetler sağlayan ikinci bir kanat oluşturmıştır. Lübnan'ın en büyük sivil toplum örgütü haline gelen Hizbullah, kamuoyunda özellikle Şiiler dışındaki topluluklar nezdinde silahlı gücünün yarattığı olumsuz imajı, sosyal yardım şemsiyesi altında olumluya çevirmeye çalışmaktadır. Hizbullah'ın sunduğu bu hizmetlerle elde ettiği koruyucu imaj, Devleti'n zayıflığı ve yetersizliği algısıyla birleştiğinde özellikle iç politikada farklı grupların desteğini kazanmasına etki etmektedir. Ayrıca bu hizmetlerin Hizbullah'a halk nezdinde kutsiyet kazandırması nedeniyle Lübnanlıların önemli bir kısmı uzun yıllar boyunca Hizbullah'ı yolsuzluklardan başışık bir yapı olarak görmüştür.

---

ve Bakanlar Kurulu'nda 2 adet Bakanlığı kontrol hakkına sahiptir.

⁹ Hizbullah'ın emperyalist güçlerle mücadele ettiği gerekçesiyle 1983'te Amerikalı ve Fransız askerlerin bulunduğu üsse yaptığı saldırıda 305, ABD'nin Beyrut Büyükelçiliği'ne yaptığı saldırıda ise 63 kişi hayatını yitirmiştir. Saldırıya uğrayan bina halen ABD tarafından yeniden inşa edilmemiş ve orada bulunan her Amerikalı görevlinin nasıl bir tehlike altında olduğunu ve mücadelelerini hatırlamaları argümanıya enkaz halinde bırakılmıştır. ABD ayrıca 1997'de Hizbullah'ı terör örgütü olarak ilan etmiştir.

Hizbullah'ın Kararları, Hamleleri ve İç Politikada İlk Çatlaklar

Hizbullah'ın 2000'den itibaren yükselişe geçen imajı, 2005'te Suriye'ye karşı muhalif duruşuyla bilinen Başbakan Refik Hariri'nin faili meçhul bir saldırıyla öldürülmesi ve suikastın Suriye-Hizbullah¹⁰ işbirliğinde gerçekleştirildiği iddiaları nedeniyle ilk darbesini almıştır¹¹ (Ayhan ve Tür, 2009: 209). Lübnan kamuoyu, suikast sonrasında tarihe "Sedir Devrimi" olarak geçen protestolarla, Suriye yanlısı 8 Mart Hareketi ve karşıtı 14 Mart Hareketi şeklinde ayrılırken, siyasi partiler de benzer duruş sergileyerek çok mezhepli/mezhepler üstü olarak tanımlanabilecek iki kanat oluşturmuşlardır¹². Bu yeni iki kutuplu yapı Lübnan'ın temel sorunlarının mezhepsel farklılıklardan ziyade siyaset temelli olduğunu ortaya koymaktadır.

Suikast sonrasında ülkedeki kargaşa ortamının¹³ da etkisiyle Hizbullah'ın eylemleri sorgulanır hale gelirken, Taif Anlaşması'na rağmen halen ülkede Ordu dışındaki tek de facto silahlı güç olması da muhalefet tarafından gündeme taşınmıştır. Envanterinde bulunan silahlar, ülke içinde ve dışında eleştirilere konu olsa da, Hizbullah'ın kırmızı çizgisini oluşturmaktadır. Hizbullah, bölgede sahip olduğu gücün hammaddesini oluşturan silahlarını korumak amacıyla, mütemadiyen Lübnan'ın bekasının savunucusu olduğunu dile getirmekte, vatan savunması ve şehitlik söylemleriyle Lübnan Ordusu'ndan rol çalmakta ve "Direniş" misyonuna kutsiyet kazandırmaya çalışmaktadır.

Lübnan Parlamentosu'nda 2006'da konunun tekrar gündeme gelmesiyle Hizbullah; Shebaa Çiftlikleri'nde, Khajar Köyü'nde ve Kfarşuba Tepeleri'nde İsrail işgalinin sürdüğü gerekçesiyle, Lübnan-İsrail sınırına düzenlediği bir operasyonla iki İsrail askerini rehin almış ve İsrail'in Lübnan'ın güneyini işgaliyle başlayarak tarihe 33 Gün Savaşı olarak geçen savaşın temelini atmıştır. İşgale yol açan bu operasyon nedeniyle Suudi Arabistan, Hizbullah'ın meşru hükümet temsilcisi edasıyla İsrail'e karşı kışkırtıcı bir eyleme girişmesini eleştirirken (Tinas ve Tür, 2018: 129-143) 14 Mart Hareketi ve Başbakan Fouad Sinyora yaptıkları açıklama-

¹⁰ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 7 Nisan 2005 tarihinde 1595 sayılı kararla oluşturulan araştırma komisyonu raporlarında da suikastta Suriye'nin payı olduğu yönünde ifadeler bulunmaktadır.

¹¹ Suikastı araştırmak için oluşturulan Lübnan Özel Mahkemesi, Ağustos 2020'de Hizbullah mensubu 4 kişinin olayla doğrudan ilgisinin olduğu açıklamış, bununla birlikte Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah bu kişileri teslim etmeyeceklerini beyan etmiştir.

¹² Suikastın ardında Suriye ve Hizbullah işbirliği olduğunu savunan, Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri liderliğindeki Lübnan Sünnilerinin önemli kısmından müteşekkil Gelecek Hareketi ve aynı görüşü paylaşan Lübnanlı Kuvvetler'in öncülüğünde 14 Mart tarihinde yapılan Suriye karşıtı gösterilerden ismini alarak 14 Mart Hareketini oluşturmuşlardır. Karşısındaki kanatta ise Hizbullah, Emel Hareketi ve Hristiyan Hür Vatanperver Hareketi'nin bir araya gelmesiyle oluşan ve 8 Mart'ta gerçekleşen Suriye yanlısı gösterilere istinaden isimlendirilen 8 Mart Hareketi yer almaktadır.

¹³ Lübnan'da Temmuz 2005-Aralık 2014 tarihleri arasında Suriye karşıtlığıyla tanınan önemli figürlere suikastlar düzenlenmiştir.

malarda İsrail'e suçlamalar yöneltirmiş ancak kapalı kapılar ardında Hizbullah'ın başarısızlığı yönünde söylem ve temennilerde bulunmuşlardır¹⁴.

Ülkenin güney bölgelerinin alt yapısının büyük zarara uğramasına ve her iki tarafın kayıplar vermesine rağmen net bir kazananı bulunmayan savaş, İsrail'in geri çekilmeyi kabul etmesiyle sonlanmıştır¹⁵. İsrail'in işgal ettiği bölgeleri terk etmesiyle Hizbullah zafer kazandığını ve silahlarını Lübnan'ın bekası için koruduğunu iddia etmiştir¹⁶. Hizbullah'ın operasyonunun zamanlamasının İsrail tehlikesinin artık mevcut olmadığı bir döneme ve yapının elindeki silahları bırakması yönünde süren tartışmalara denk gelmesi dikkati çekicidir. Ancak Hizbullah'ın Lübnan'da sahip olduğu silahlı gücü koruma konusunda bu kararlılığını İran'dan bağımsız olarak ele almak eksik bir değerlendirme olacaktır. Hizbullah'ın gücü salt kendi bünyesine ve tabanına bağlı değildir, kuruluşundan itibaren İran'ın verdiği maddi desteğin yanı sıra silah ve eğitim katkısı da yapının bugün sahip olduğu güce ve etkiye ulaşmasındaki ana faktörü teşkil etmektedir.

İran'ın bölge politikasında Şii Hilali'nin uç noktasını oluşturan Lübnan büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla Hizbullah eylem ve politikalarıyla ilgili değerlendirmelerin İran'dan bağımsız olarak yapılması açıklayıcı ve çözümleyici olmayacaktır. Öte yandan 2006 Hizbullah-İsrail Savaşı'nın, ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden tasarlama projesi kapsamında hayata geçirildiği (Hovsepian, 2008: 1-16) ve yine ABD'nin "terörle savaş" argümanı kapsamında İran'la arasında gerçekleşen bir vekâlet savaşı olduğu, İsrail'in başarısızlığının ardından ABD'nin yeni bir konsepte geçtiği yönündeki görüşler de yadsınmamalıdır (Geukjian, 2017: 92).

Lübnan 2008'de Hizbullah'ın eylemlerinden kaynaklanan yeni bir sınavla karşı karşıya kalmıştır. Hükümetin, yapının kontrolündeki gayri resmi iletişim hatlarının resmi otoritelere teslimi yönündeki kararı karşısında Hizbullah militanları "siyah tişörtlüler", aralarında Gelecek Hareketi lideri Saad Hariri'nin evinin de bulunduğu Beyrut'un bazı bölgelerini¹⁷ işgal etmiştir. Akabinde Beyrut'ta ufak çaplı sokak çatışmaları yaşansa da Hizbullah'ın silahlı gücü Gelecek Hareketi

¹⁴ Döneme ilişkin Wikileaks belgelerinde yayınlanan Lübnanlı Dürzi Lider Velid Canbolat ve ABD Büyükelçisi Jeffrey Feltman arasındaki görüşmelerin ayrıntıları için bkz. <https://www.scoop.co.nz/stories/WL0607/S00262/cablegate-tfle01-larsen-to-propose-handover-of-israeli.htm>

¹⁵ Savaşın ardından Birleşmiş Milletler'in 1701 sayılı kararına göre, Litani Nehri'yle Lübnan-İsrail sınırı olarak kabul edilen "Mavi Hat" arasındaki bölgenin kontrolü Lübnan Ordusu ve Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Görev Gücü (UNIFIL)'ne verilmiştir. UNIFIL'in Lübnan'a ilk yerleşimi ise 1978'dir.

¹⁶ BM'in 2004'tek 1559 sayılı kararında Lübnan'daki tüm milis yapıların silahsızlandırılmasına vurgu yapılırsa da 1701 sayılı kararda Hizbullah'ın silah bırakması ateşkesin önkoşulları arasında yer almamaktadır.

¹⁷ Beyrut'un Batı kesimi Sünni, Doğu kesimi Hristiyan, Güney kesimi ise Şiiiler ağırlıklıdır. Benzer bir yerleşim Lübnan geneline hâkimdir.

yanlıları¹⁸ karşısında baskın olmuş (Borzou, D. ve Raed, R: 2008), Lübnan Ordusu ise gözlemci olarak sahada bulunarak çatışmalara müdahale etmemiştir.

Bu gerginlik Katar'ın arabuluculuğunda 21 Mayıs 2008'de mutabakata varılan Doha Anlaşması'yla sonlansa da, Hizbullah'ın kendi varlığını ve çıkarlarını her zaman önceliğini ve gerekli görmesi halinde Lübnanlıların da hedef alınabileceğini göstererek, halk nezdinde Hizbullah'ın önceliklerinin değerlendirilmesi konusunda yeni bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu örnek 8 Mart Kanadı dışındaki Lübnanlıların, Hizbullah'ın keskin politikalarının ülkeye verebileceği zararlardan korkmasına yol açan en belirgin olaylardan biridir¹⁹.

Öte yandan Doha Anlaşmasıyla, Hizbullah'ın liderlik ettiği 8 Mart Hareketi'ne Bakanlar Kurulu'nda veto yetkisi tanınırken bu hak parti için silahlarını kullanmasına gerek olmadan hükümetin tüm kararlarını istediğinde bloke etme imkânı vermesi açısından zafer niteliğinde bir sonuç teşkil etmiştir. Bu kararın ardından 8 Mart Hareketi iç politikadaki en ufak açmazlarda bu seçeneği kullanmaktan geri durmamıştır. İlaveten anlaşma sonrasında kurulan yeni hükümetin bildirgesinde Hizbullah'ın "Halk, ordu, direniş" söylemine yer verilmesiye gerek parti gerekse İran'ın liderliğindeki Direniş Ekseni açısından önemli bir kazanım olarak tarihe geçmiştir²⁰.

Tüm bu kazanımlara karşılık Hizbullah, Lübnan politika sahnesinde yaşanabilecek herhangi bir sorunda silah kullanmayacağı taahhüdünde bulunmuş ancak silahsızlanma yoluna gitmemiştir (González-Úbeda, 2019: 7). Burada 2008'de yaşanan olayları, devlet mekanizması dışında sadece Hizbullah'ın sahip olduğu imkânların ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir müdahalenin ötesinde 8 Mart ve 14 Mart Hareketleri'nin üstünlük mücadelesi olarak da okumak gerekmektedir.

Suriye İç Savaşının Götürdükleri

Hizbullah 2009'da, politikasındaki değişimleri ve demokratik süreçlere katılım konusundaki açılımlarını içeren yeni bir manifesto yayınlamıştır²¹. Manifestoda; İran'daki dini makama bağlılığın sürdürüldüğü ancak Lübnan'daki Hristiyan var-

¹⁸ Gelecek Hareketi'ne bağlı Secure Plus isimli güvenlik kuruluşunun bir milis yapılanması oluşturduğu ayrıca Sünnilerden oluşan ve iç savaş döneminde varlık gösteren Murabitun Hareketi'nin canlandırılmaya çalışıldığı ileri sürülmektedir.

¹⁹ Hizbullah yetkilileri açıklamalarındaki "Direnişi korumak Lübnan'ı korumaktır", "Çatışmalarda İsrail'e karşı ağır değil hafif silahlar kullanıldı" ifadeleri Lübnan halkının tepkisinin artırmıştır. Detaylı inceleme için bkz. Stel Nora, "Forcing the Lebanese Back to Dialogue: The May 2008 Beirut Clashes From a State-Building Perspective", Utrecht University, Bitirme Tezi, Ağustos 2009.

²⁰ Mayıs 2008 olaylarının ardından 14 Mart Hareketinin Suriye'yle ilişkilerin geliştirilmesi, karşılıklı olarak diplomatik ve kişisel ilişkilerin kurulması yönünde tavır sergilemesiyle Suriye ilk defa Lübnan'ı bağımsız bir devlet olarak tanımış ve Büyükelçi atamıştır.

²¹ 2009'da yayınlanan manifesto İsrail yıkılıncaya kadar mücadelelerinin süreceği yönündeki 1985 Manifestosu'ndaki husus korunmuştur.

lığı göz önünde bulundurarak, İran Devrimi'nden esinlenen "İslam Cumhuriyeti" fikrinden vazgeçildiği belirtilmektedir. Belirtmek gerekir ki; bu değişim Hizbullah'ın 8 Mart Hareketi'ndeki ortağı Hristiyan Hür Vatanperver Hareketi (HVH)'nin desteğini kaybetmemesi açısından önem taşımaktadır.

2011'de Suriye'de başlayan iç savaşın etkilerinin kısa zamanda Lübnan'a yayılmasıyla demokratik açılım bir illüzyona dönüşmüş ve Hizbullah yeniden Lübnan Devleti ve kararlarını göz ardı ederek kendisinin ve İran'ın çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamıştır.

Ülkede barışı ve istikrarı korumak aynı zamanda Suriye'de yaşanan savaşın yayılmasından ve olası olumsuz etkilerinden korunmak gayesiyle 8 ve 14 Mart İttifakları'nın üzerinde uzlaşmaya vardığı Baabda Deklarasyonu Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman tarafından 11 Temmuz 2012'de açıklanmış ve "Suriye'de yaşanan olaylar karşısında Lübnan'ın tarafsızlık politikası izleyeceği" duyurulmuştur. (Tinas ve Tür, 2020: 326-327) Ancak Hizbullah, buna rağmen çatışmaların başlamasıyla Rejim Ordusu'na eğitim desteği sağlamış, zamanla Rejim kuvvetlerinin kayıplarının artması ve Muhaliflerin ilerlemesi nedeniyle savaşçı göndermiş, Elit Birlikleri de sahada çatışmalara katılmışlardır. Mayıs 2013'te Kuseyr Savaşı'nda Suriye Ordusu'nun yanında savaşması ve başarı kazanması Esad Rejimi açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Aynı dönemde Hizbullah, Suriye'deki etkinliğine yönelik Lübnan'dan doğabilecek siyasi hamlelerin önüne geçmek amacıyla Bakanlar Kurulu'ndaki üyelerini çekerek Hükümet'i düşürmüştür²² (Khatip, 2015: 105-111). Ardından Suriye'ye yakınlığıyla tanınan Sünni milyarder Necip Mikati'nin Başbakan olmasıyla Hizbullah da rahat hareket edebileceği bir siyasi ortam bulmuştur. (Meier, 2018: 515-536).

Hizbullah'ın Suriye'de artan etkinliği nedeniyle savaş Rejim-Muhalifler mücadelesinden sıyrılarak mezhep çatışmasına evrilirken, bu durum Lübnan'da mezhepsel gerilimin derinleşmesine yol açmıştır. Arap ülkelerinin, İsrail'e karşı mücadelesi nedeniyle Hizbullah'a sağladığı moral desteği yapının Esad Rejimi'nin yanında sergilediği katı duruş yüzünden sonlanmıştır. Yine de Genel Sekreteri Hasan Nasrallah'ın 2013'teki "Suriye'nin direnişin belkemiği olduğu" ve "Rusya Federasyonu ve İran'la birlikte Hizbullah'ın da savaşta yer aldığı" açıklamalarına kadar Hizbullah'ın Suriye'deki rolü resmi olarak kabul edilmemiştir (Sullivan, 2014: 9).

Hizbullah Suriye'deki konumunu temellendirmek için Şii kutsal mabetlerinin korunması, İsrail lehine bölgede hayata geçirilen ABD projesinin engellenmesi

²² Lübnan'daki Sünni kanat özellikle de Gelecek Hareketi Suudi Arabistan'ın vekili olarak Suriye'de Muhalifleri desteklemek amacıyla silah sevkiyatları gerçekleştirmiştir. Ancak bu sevkiyatlar İran'ın ülkedeki vekili Hizbullah'ın hamleleri kadar etkili olmamıştır. Öte yandan Lübnan'dan Suriye'ye giderek ve Özgür Suriye Ordusu ya da radikal unsurlar bünyesinde savaşa müdahil olan Sünni mezhebe mensup savaşçılar ise Hizbullah'ın aksine organize bir aktarım gerçekleştirmemişlerdir. Genellikle bireysel imkânlarıyla Suriye'ye geçen bu unsurlar Lübnan'da da radikal Sünni oluşumlara yakınlık sergilemektedirler.

ve çatışmalara katılan radikal unsurların Lübnan'ı tehdit ettiği argümanlarını kullanarak iç politikada karşılaştığı baskıdan bir ölçüde sıyrılabilmektedir. Ancak bir taraftan aralarında üst düzey komutanların da bulunduğu kayıplarının diğer taraftan kamuoyunda savaşa bağlı gerilimin artmasının etkisiyle 14 Mart Hareketi'nin yanı sıra kendi tabanının bir kısmı da Hizbullah'a tepki göstermeye başlamıştır.

Lübnan'ın tarafsızlık politikasının tersine Hizbullah'ın Suriye'de artan rolü, 8 Mart-14 Mart Hareketleri arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirip, politik anlaşmazlıklar ülkede gerginliği turmandırırken, bu siyasi mücadele halk nezdinde mezhepsel gerginlik olarak yansıma bulmuştur. Mart 2013'te Necip Mikati'nin istifasıyla Lübnan'ı siyasi karar mekanizmalarının yokluğuna sevk edecek ve Hizbullah'ı baskıdan kurtaracak yeni bir süreç başlarken, 2013-2016 arasında, başta Beyrut olmak üzere özellikle Şii nüfusun ikamet ettiği bölgelerde çok sayıda intihar saldırısı ve bombalı eylem gerçekleştirilmiştir. Ülkede gerilim turmanırken saldırılarda Hizbullah konvoylarının yanı sıra Lübnan Ordusu'na ait unsurlar da zaman zaman hedef alınmıştır²³.

Lübnan'ın kuzeydoğusundaki Arsal'da, Ağustos 2014'ten itibaren El Nusra-Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) yanlısı unsurların sızma girişimlerinde bulunması ve Lübnan Ordusu'nun İŞİD militanlarınca hedef alınması²⁴ özellikle Hristiyanlar²⁵ arasında Hizbullah'a yönelik sempatiyi arttırmış ve ülkenin tek koruyucusunun Hizbullah olabileceği algısı yayılmıştır. Sünniler'in -yapının Suriye'deki eylemlerinin Lübnan'a zarar verdiği yönündeki- tepkileri ise durulmamıştır.

Aynı dönemde Lübnan Cumhurbaşkanı'nın seçilmesine engel olan ve 29 ay süren bir siyasal boşluk yaşanmıştır. Sürecin kendi tercihlerine göre şekillenmemesi nedeniyle Cumhurbaşkanı'nın seçimi için gerçekleştirilen oturumlara 8 Mart Hareketi üyelerinin katılmaması, halkın siyasi elite ve özellikle de Hizbullah'a tepkisinin gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Nihayet Ekim 2016'da taraflar arasında, Hizbullah'ın Hristiyan ortağı HVH Lideri Mişel Aoun'un Cumhurbaşkanı, Gelecek Hareketi lideri Saad Hariri'nin ise Başbakan olması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Böylece hareket imkânı artan Hizbullah Temmuz 2017'de, Lübnan Ordusu'yla işbirliği halinde Arsal Savaşı'nı gerçekleştirmiştir. Bu savaş neticesinde ağırlıklı olarak "Şam Cephesi" mensubu El Nusra ve İŞİD yanlıları

²³ Lübnan Ordusu'na yönelik saldırıların arka planında, Ordu'nun Suriyeli mülteciler arasındaki Özgür Suriye Ordusu mensuplarını Rejim'e teslim ettiği, Sayda'da Filistin Mülteci Kampı'nda ve Trablusşam'da yaşayan Sünni Şeyh ve yandaşlarının Selefi olukları gerekçesiyle hedef aldığı buna karşın Hizbullah'a müsamaha gösterdiği algısı yer almaktadır.

²⁴ Ağustos 2014'te Lübnan Ordusu'nun 30 askeri İŞİD tarafından Arsal'da kaçırılmış, ilk olarak bu askerlerin 5'i infaz edilmiş, akabinde 16'sı esir takasında Lübnan'a teslim edilmiş, son 9 askerin cesetleri ise 3 yıl sonra bulunmuştur.

²⁵ Hizbullah'ın tabanını genişletmek ve Lübnan içindeki Hristiyan ve Sünnilerden destek kazanmak için "İsrail'e karşı direnişi sağlamak" argümanı ile 1998'den itibaren hayata geçirdiği "Direniş Birlikleri" isimli silahlı oluşumlara katılım, 2014-2017 yılları arasında radikal unsurların yarattığı tehdit nedeniyle önemli ölçüde artmıştır.

nın ailelerinin Suriye'ye çekilmeleriyle Hizbullah, Lübnan'ın kurtarıcısı olarak kamuoyunda takdir toplamış ve "Ordu-Ulus-Direnış" söylemi gündemde yerini almıştır (Khatip, 2021: 23).

Hükümetin ortağı olduğu halde hükümetten bağımsız -devlet altı aktör olarak aldığı gayri resmi kararlarıyla Lübnan içinde ve dışında hareket eden, bu tavrıyla ülke dahilinde ve haricinde eleştirilen Hizbullah'ın, kararlarında halen önceliğini silahlı varlığını korumak oluşturmakta bunu için de direniş söylemini araç olarak kullanmaya devam etmektedir.

Lübnan Ordusu'nun genel durumu ve tecrübesiyle Hizbullah'ın silahlı yapılanmasının yetkinlikleri karşılaştırıldığında, İran'ın cömert yardımları ve Hizbullah milislerinin saha geçmişi göz önünde bulundurularak Lübnan Ordusu'nun daha zayıf bir pozisyonda olduğu söylenebilecektir. Her ne kadar Lübnan'a yönelik dış tehditler bulunduğu Hizbullah'ın bazen inisiyatif kullanılarak doğrudan çatışmaya girdiği bazen Lübnan Ordusu'yla koordineli hareket ettiği izlense de, 2008'de yaşanan olaylar hatırlandığında, Lübnan Ordusu'nun gerekli olması halinde Hizbullah'ın silahlı gücünü çatışmayla kontrol etmesi pek mümkün görülmemektedir.

Lübnan'da Ekonomik Krizin Ayak Sesleri Hizbullah'a Tepkileri Arttırırken

İç savaşta zenginleşen "savaş lordları", savaşın ardından alınan af kararlarıyla ekonomi ve siyasette rol edinmeye başlamışlardır. Eski milis liderinin, siyasetçi-iş adamları olarak politikayı kontrol etmeleri, devlet hazinesini makamları vasıtasıyla kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleri ve ekonomiyi ele geçirmeleri, Lübnan'da yolsuzlukların hâkimiyetinin en önemli nedenlerinden biridir.

İç savaş döneminde fiziki ve ekonomik güvenlik endişeleriyle halkın mensubu olduğu mezhebin milis liderine sunduğu bağlılık, savaş sonrasında benzer şekilde devam etmiştir. Bu yeni düzende siyasi elit, sahip olduğu makamlar sayesinde elde ettiği kamu kaynaklarını/imkânlarını destekçilerine dağıtmış, bu kesim ise varlığını sürdürmek ve güvenliklerini sağlamak için siyasi elite bağımlı kalmıştır. Yolsuzlukların önlenmesine yönelik şeffaflık politikaları içermeyen bu sistem, klientelist/nepotist uygulamaların kısır döngü halinde ülkeyi ele geçirmesine ve halkın devlete bağlılık geliştirememesine sebep olmaktadır. Bağlantılı olarak Konfesyonalist sistemin devlet kurumlarına derinlemesine işlediği Lübnan'daki yönetsel sorunlar zaman zaman halkın tepkisine sebep olsa da 2015'te başlayan ve halen kesin bir çözüme kavuşturulamayan çöp krizi²⁶ Lübnan'ın kaosa yol alışının

²⁶ 1993'te Beyrut ve Lübnan Dağı bölgelerinin çöp toplama ihalesi, dönemin Gelecek Hareketi Lideri Refik Hariri liderliğindeki hükümet tarafından yine adı geçenin ortağı olduğu Averda'ya verilmiş, Hizbullah öncülüğündeki muhalefet bu ihaleyi Hariri ailesinin özel çıkarlarına fayda sağlayan bir sözleşme olarak görmüştür. 2010'da bu kez Saad Hariri tarafından yenilenen ihaleye muhalefet tepki gösterse de ihaleyi gerçekleştiren ilgili kurumlarda etkilerinin olmaması nedeniyle engelleyememişlerdir. Temmuz 2015'te ise ihalenin yenilenmesinde sorunlar çık-

ve halkın sabrının sonuna geldiğinin belirgin örneğidir (www.reuters.com, 2015).

Çözumsuzluğun asıl sebebini konfesyonalist sistemin uygulanması esnasında klientalizmin işleyişe yerleşmesi oluşturmaktadır.²⁷ Kamu hizmeti yürüten şirketlerin neredeyse tamamının yönetici elitinin kontrolünde olması nedeniyle ihale süreçleri hizmetlerin görülmesini sağlayacak şekilde sonlanmamaktadır. 2015'te yaşanan siyasi gerginlik ve çözümsüzlük süreçlerine tepki olarak Lübnanlılar, mezhep ve etnik köken farkı gözetmeksizin yönetimin klientalist yapısını protesto etmişlerdir²⁸.

İhale süreçlerinde yaşanan anlaşmazlıklar siyasi elitlerin salt rant mücadelesi olarak dar pencerede değerlendirilmemelidir. Hizbullah, Lübnan'da siyaset sahnesine en son katılan parti olmasına rağmen oluşturduğu siyasi bloklar vasıtasıyla gücünü önemli ölçüde artırarak devleti perde arkasından yürüten pozisyona geçmiştir. Bahsi geçen krizlerde taraflardan birinin İran'ın vekili Hizbullah önderliğindeki 8 Mart Hareketi diğerinin ise Suudi Arabistan'ın vekili Gelecek Hareketi liderliğindeki 14 Mart İttifakı olması siyasi kararlar kadar ekonomik olanların da İran-Suudi Arabistan mücadelesine göre şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Hizbullah'ın siyasete atılmasının gerekçeleri arasında sosyal yardımlarını sürdürmeyi garantileme ihtiyacına ilaveten Gelecek Hareketi'yle süregelen karşılıklı yok etmeye dayalı mücadelenin payı yadsınmamalıdır. Hizbullah yetkilileri politikalarını ve programlarını hayata geçirmek aynı zamanda "Direniş"e bağlı varlıkları korumak amacıyla siyasette konum elde etmelerinin önemini erken evrede fark etmişlerdir. Hizbullah'ın önceliği dış müdahalelere açık ve dış yardımlara bağımlı olan devleti kontrol ederek sorumluluk kazanmaktan ziyade gücünü pekiştirecek ortamın oluşmasını sağlamaktır. Bu anlamda kontrolü altındaki bölgelerde sunulan hizmetlerde devletin varlığını reddederken, hem hâkim klientalist sisteme bağlı kaynak dağılımından payını almayı, hem de muhalefetin kendisini hedef alabilecek hamlelerine karşı denge oluşturmayı amaçlamaktadır. Hatta Hizbullah'ın 2008'de yaşanan olayların sonrasında talep ettiği veto hakkı ve ulusal uzlaşma hükümeti konusundaki ısrarları bu açıda değerlendirilmelidir.

---

masının ve Naameh çöp sahasının kapatılmasının etkisiyle ayrıca artan muhalefet neticesinde bölgedeki hizmet durdurulmuş, aylarca çöpler toplanmamıştır.

²⁷ Lübnan'da siyasi elitlerin, iç savaş sonrası mezhep temelli kadrolaşarak yönetimi paylaşmaları, özel sektörde söz sahibi olmaları, destekçileriyle patron-müşteri ilişkisi oluşturmaları ve Lübnan'da yolsuzluklara karşı alınmaya çalışılan önlemler konularında ayrıntılı bilgi için bkz. Merjeh K. (2021, 29 Haziran). Breaking the curse of corruption in Lebanon, Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/06/breaking-curse-corruption-lebanon>

²⁸ Protestolarda özellikle Beyrut'un merkezinde yaşayan, şehir kültürüne sahip, eğitilmiş ve sivil toplum örgütlerine yakın bir kitlenin varlığı göze çarpmaktadır. Bu kesim, komplocu, suçlu ya da terörist oldukları yönünde siyasi elitlerin saldırılarına rağmen çekirdek yapısını korumuş ve ülkedeki ekonomik krizin de katkısıyla, 2019'da etkinliğini arttırmıştır. Lübnan'da temelleri bu protestolarda atılan sivil toplum inisiyatifi "Kulluna Watani" ilk defa 2018'deki seçimlerde geleneksel liderlerle rekabete girişerek sınırlı da olsa başarı göstermiştir.

Hizbullah geç katıldığı devlet idaresine çabuk uyum göstermiş devlet mekanizmasındaki eksiklikleri ve zayıflıkları değerlendirerek etki alanını hızla genişletmiştir. Elde ettiği bakanlıklar vasıtasıyla ekonomik kaynaklarını arttırırken bu güne kadar özellikle tarım²⁹, sağlık ve ekonomi bakanlıkları sayesinde tabanına tarımsal kalkınma, sağlık hizmet araç ve gereçlerinde yeni teknolojiye erişim³⁰ imkanları sağlamış ve bazı sektörlerde³¹ monopol haline gelmiştir.

ABD-İran nükleer müzakereleri esnasında yaptırımlara maruz kalan İran'ın Hizbullah'a sağladığı yardımlarda azalma olduğu dönemlerde bile Hizbullah ekonomik ayrıcalıkları sayesinde ihtiyaç duyduğu kaynakları temin edebilmiştir. Ayrıca Hizbullah'ın denetime maruz kalmadan Beyrut Limanı'nı kullanarak uyuşturucu ticareti, sahte ilaç üretimi ve kara para aklama faaliyetleri gibi yasadışı sektörlerle giriş yaptığı, devlet ihale yolsuzlukları sayesinde hizmet sunmadan gelir elde ettiği iddiaları bulunmaktadır³².

Ülke ekonomisinde yıkıcı gelişmeler yaşanırken, Lübnan halkı da 2019'dan itibaren düzenlediği gösterilerle, kendi çıkarlarını önceleyen yönetici elite tepkisini açıkça ortaya koymuştur. Bu tavrı yeni bir iç savaş istemediği için yaşadıkları tüm olumsuz senaryoları savaştan yeğ tutan ve ülkelerine bağlılıkla hareket etmeye çalışan kesiminin, etnik köken ve mezhepsel farklılık gözetmeksizin bir araya gelerek bugüne kadar gösterdiği en büyük ve en etkili tepki olmuştur. Halkın ayaklanması ve mevcut sistemin yıkılması endişesi taşıyan siyasi parti liderleri ve yöneticiler ilk defa vatandaşlara kulak vermiş ve teknokratlar hükümeti kurulması, ekonomide yapısal reformların hayata geçirilmesi gibi talepleri dikkate almışlardır.

Hizbullah ise kuruluş dönemindeki bakış açısının tersine, halkın tepkilerinden kendini ve mevcut siyasi düzeni koruma gayreti sergilemiştir. Hizbullah liderliği açıklamalarında; Hizbullah'ı diğer partilerden farklı pozisyona koymaya çalışırken ve iç savaştan sonra elitler tarafından yaratılan klientalist siyaset anlayışının parçası olmadığını vurgularken, halkın değişim taleplerine kayıtsız kalmıştır. Bu tavrı sonrasında; Hizbullah'a bağlı Şiiilerin bir kısmı da dâhil olmak üzere protestoları sürdüren halk, Hizbullah'ın ayrıcalıklı olmadığı ve diğer partilerle birlikte

²⁹ Tarımda kullanılan amonyum nitrat ihalelerinin doğrudan Hizbullah kontrolündeki Tarım Bakanlığı'nca gerçekleştirilmesi ve amonyum nitratın Suriye'deki savaşta kullanılması konularında ayrıntılı bilgi için bkz. Khatip, L. June 2021, "How Hezbollah Holds Sway Over The Lebanese State" Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>

³⁰ Örneğin 2018 seçimlerinin ardından kurulan teknokratlar hükümetinde, Sağlık Bakanı'nın Hizbullah'a yakın olması nedeniyle bakanlık kaynaklarının öncelikle Şiiilere aktarıldığı yönündeki algı halkın Hizbullah'a tepkisini artırmıştır.

³¹ Özellikle bilişim ve iletişim sektörlerinde tekel konumundadır.

³² Hizbullah'la bağlantılı Jihad Al-Binaa Derneği'nin vergiden muaf faaliyetleri, Şehitler Vakfı'na Sağlık Bakanlığı'nca sağlanan ayrıcalıklar ve Hizbullah'ın yasadışı faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Khatip, L. a.g.e.

hesap verebilir şeffaf bir yapıya geçmesinin beklendiği yönündeki taleplerini vurgulamıştır.

Öte yandan 2019'dan itibaren artan protestolar, ekonomik krizin büyümesi ve Hizbullah'ın da krizden payını alması gibi sebeplerin bir araya gelmesiyle yapılanma Suriye'deki savaşçıları önemli ölçüde Lübnan'a çekmiştir. Suriye'de büyük tecrübe edinen bu unsurlar, Lübnan'da oluşabilecek bir çatışma ortamında Hizbullah'ın elini güçlendirirken ülkenin geri kalanı için tehdit olarak kabul edilmektedir.

Hizbullah yakın dönemde en büyük darbeyi ve eleştirileri Ağustos 2020'de yaşanan Beyrut Limanı patlamasıyla almıştır. Liman'da bulunan önemli miktardaki amonyum nitratın kontrolsüz şekilde yıllardır stoklanması ve durumun tehlike yarattığının bilinmesine karşın Hizbullah'a yakın yetkililerin önlem almadığı yönündeki iddialar, halk ve muhalefet nezdinde olayda Hizbullah'ın sorumluluğunun bulunduğu kanaatini oluşturmuştur. Bununla birlikte ülkedeki pek çok kurumun idaresinde olduğu gibi Beyrut Limanı'nın da, 8 ve 14 Mart Hareketleri başta olmak üzere siyasi elitin profesyonel sistemine dayanan ortaklığının kontrolünde olduğu unutulmamalıdır (www.information.tv5monde.com, 2021).

Patlama, limanın konumu ve yerleşim alanlarına yakınlığı nedeniyle insan kaybının yanı sıra Lübnan'ın aksamakta olan ekonomisinin tamamen çökmesine sebep olmuştur. Patlamanın soruşturulması için kurulan komisyonun araştırmaları neticesinde, Hizbullah'a yakın yetkililerin ihmalde buldukları yönünde kanaat ortaya çıksa da soruşturmada ilerleme sağlanamamıştır. Bu esnada Hizbullah ve Şii Emel Hareketi taraftarları komisyona yönelik protesto gösterileri gerçekleştirirken, protestocuların 14 Mart Hareketi üyesi Hristiyan Lübnanlı Kuvvetler Partisi yanlılarının saldırısına uğraması, ardından Hizbullah milislerinin Lübnan sokaklarını kontrol etmeye çalışması yeni bir iç savaş endişesine yol açmıştır. Ancak ülkede kontrollü gerginlik sürse de mevcut koşullarda herhangi bir tarafın iç savaşı kaldırması mümkün değildir.

Lübnanlılar çatışma riskinin endişesini atlatmadan yeni krizler ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamını derinleştirmiştir. Ülkede petrol talebi karşılanamazken ve buna bağlı olarak elektrik üretiminde ve yakıt temininde uzun süreli kesintiler yaşanırken, piyasadaki petrolün Suriye-Lübnan sınırını illegal olarak kontrol eden Hizbullah mensuplarınca çalındığı ve Suriye'ye aktarıldığı iddiaları gündemde önemli yer işgal etmiştir (www.reuters.com, 2021). Bu esnada İran tarafından Suriye üzerinden gönderilen petrol yardımı Hizbullah tarafından kontrolü altındaki bölgelere nakledilmiş ve (www.al-monitor.com, 2021) "Petrolün Lübnan sahilinde başta hastaneler olmak üzere ihtiyacı bulunan kurumlara dağıtılacağı" belirtilmiştir. Her ne kadar iç piyasada yaklaşık bir haftada tükenen petrolün öncelikli olarak Şii'lere ve nakit dolara sahip Lübnanlılara satıldığı iddia edilse³³ ve bu gelişmeler Lübnan kamuoyunda, Hizbullah'ın bir kez daha meşru hükümetin yerine geçerek

³³ Lübnan'da yaşayan çeşitli din/mezheplere mensup Lübnanlıların ifadelerine istinaden.

tek başına kararlar alan/uygulayan başına buyruk yapısının örneği olarak değerlendirilse de (www.france24.com, 2021) buradaki önemli husus İran'ın bölgedeki uzantısının kontrolünü ve gücünü kaybetmesine izin vermeyecek şekilde hızla müdahalede bulunmasıdır.

Seçimler Öncesi Elitlerin Hamleleri ve Lübnan Sivil Toplumunun Tepkileri

Lübnan bir taraftan ekonomik krizle sınav verirken diğer tarafta partilerin tabanlarının desteğini tekrar kazanarak bağlarını güçlendirme çabaları göze çarpmaktadır. İç savaştan bu yana tabanlarının taleplerini görmezden gelerek kendi çıkarlarını önceleyen tavırları nedeniyle eleştirilerin hedefinde olan siyasi elitler açısından süreç benzer seyir izlemektedir. Ekonomik kriz nedeniyle bütün partilerin ağır hasar alması Birleşmiş Milletler tarafından Lübnan'a hibe edilen yardımların ihtiyaç sahiplerine dağıtılması esnasında her partinin kendi tabanına öncelik verilmesi mücadelesine yol açmıştır. Hizbullah da hizmet tedarikini ve yardımları öncelikle kendi destekçilerine sağlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan parti üyeleri, şehit aileleri, hastaneleri ve okulları ilk sıralarda yer alırken, Hizbullah kontrolünde bulunan bölgelerde yaşayan ancak Hizbullah'a açık destek sağlamayan Şiiiler³⁴ geri planda tutulmaktadır. Hizbullah mezhep farkı göz önünde bulundurmaksızın tüm Lübnanlılara hizmete hazır olduğu dile getirirse de, Emel Hareketi ya da Gelecek Hareketi'yle açıkça rekabet etmek zorunda olmadığı durumlarda kendi tabanını öncelemektedir (Cammatt, 2014: 155).

Bu sayılanlar dışındaki partilerse Hizbullah'la rekabet edebilecek durumda olmadıkları için sadece kendi tabanlarına eğilmektedirler. Bununla birlikte HVH, Hizbullah'la ortaklığı sayesinde Şii bölgelerde de ekonomik faaliyet yürütme imkânına kavuşması nedeniyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Yine de 2019'dan bu yana sürekli kan kaybeden ekonomi, partilere ve işadamlı-siyasi elit olarak faaliyet gösteren liderlerine büyük zarar vermiş ve tabanlarına sağlamak zorunda oldukları yardımları karşılamak için Lübnan dışındaki hamilerine başvurmak zorunda bırakmıştır.³⁵

Covid-19 pandemisi, Beyrut Limanı patlaması, Lübnan Lirası'nın 2021'deki hızlı değer kaybıyla ülkenin rezervlerinin boşalması, İran, Suudi Arabistan, Fransa tarafından gönderilen yardımların azalması gibi olayların son iki yıl içinde birbirini takip etmesinin ardından uluslararası arena, Lübnan'daki ekonomik krizin önü alınamaz aşamaya gelişine şahitlik etmiştir.

³⁴ Yapılan görüşmelerde Hizbullah'ın kontrolündeki Dahiya'da mukim Şiiilerden Hizbullah yanlısı olmayanların bu yardımlara erişemediği iddialarıyla karşılaşmıştır.

³⁵ Lübnan Hükümeti 2018'de Fransa öncülüğünde Paris'te düzenlenen Sedir Konferansı'nda onaylanan 11,6 milyar ABD doları tutarındaki hibe ve krediler karşılığında ihtiyaç duyulan yapısal reformları gerçekleştirme ve bütçe açığını azaltma sözü vermiş ancak başarı sağlayamamıştır.

Öte yandan Lübnan'da faaliyet yürüten Zoghby Araştırma Servisi tarafından Eylül 2021'de Lübnan'da yaşayan farklı eğitim, gelir seviyesi ve mezhepten 869 Lübnanlıyla yapılan ve "Güven Krizi" adını taşıyan anketin sonuçları Lübnan'ın geleceğine ilişkin halkın bakış açısını sunması anlamında önem taşımaktadır. Umut verici anket sonuçlarına göre krizden etkilenmiş olsalar da katılımcıların yarısına yakını gelecek beş yıl içinde olumlu gelişmelerin olacağına dair umut taşıdığını, gerçekleşecek ilk seçimlerde değişim beklediklerini bu nedenle kurulan yeni partilere oy vereceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ülkenin en önemli sorunu olarak yolsuzlukları ve kayırmacılığı görürken, Hizbullah'ın ülkenin istikrarına etkisi konusunda katılımcıların yarısı özellikle de Sünniler olumsuz görüş belirtmiştir³⁶. Bu sonuçlara göre halk arasında büyük bir değişim beklentisi olduğu göze çarpmaktadır. Anket sonuçları, iç savaş dönemindeki mezhepler arası çatışmaların savaş sonrasında siyasi platforma kaymasına rağmen, özellikle Suriye iç savaşı sonrasında Hizbullah'ın kendisini ve Direniş Hattı'nı önceleyen hamlelerinin ülkedeki politik anlaşmazlıkları yine mezhepsel ayrışmalara dönüştürmeye başladığını göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç

İsrail'den Lübnan'a kaçan Filistinlilerin ülkenin güneyini üs olarak kullandığı argümanıya 1978 ve 1982 yıllarında İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesinin sonucu, işgale karşı direniş söylemiyle İran himayesinde kurulan Şii mezhebine mensup halk tabanı destekli Hizbullah olmuştur.

Kuruluş dönemlerinde İsrail'e karşı sergilediği mücadele nedeniyle Lübnan kamuoyunda ve Müslüman ülkelerde takdir gören Hizbullah, iç savaşın sonlanmasının ardından diğer silahlı milis yapılardan farklı olarak İsrail tehdidiyle mücadele ettiği gerekçesiyle silah bırakmayı reddetmiştir. Suriye'nin işgal ettiği Lübnan topraklarından ayrıldığı 2005'e kadar, Suriyeli yetkililerle geliştirilen yakın ilişkiler Hizbullah'ın devlet mekanizmasına yerleşmesine imkân tanımıştır³⁷.

Hizbullah'ın silahlarını bırakması konusunda yapılan iç baskılar neticesinde, 2006'da yaşanan İsrail-Hizbullah savaşı sürecinde Hizbullah, Hükümetin meşruiyetini göz ardı ederek devlet üstü bir yapı misali hareket sergilemiştir. Hiz-

³⁶ Söz konusu anket hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://static1.squarespace.com/static/52750dd3e4b08c252c723404/t/618dbc443f3402756b4b3f35/1636678726963/Lebanon+2021+FINAL.pdf>

³⁷ Lübnan'da güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesinden sorumlu mevcut dört kurumdan en güçlü olan üçünün yönetim kademeleri; İç Güvenlik Kuvvetleri Başkanlığı Sünnilerin, Lübnan Ordu Komutanlığı Marunilerin, sınır geçiş noktalarının güvenliğinden sorumlu Genel Güvenlik Güçleri Başkanlığı ise Hizbullah'ın baskıları neticesinde Şiiilerin kontrolünde bulunmaktadır. Lübnan sınır güvenliği ve illegal geçişlerin kontrolü; Lübnan Ordusu'nun zayıf yapısıyla birlikte düşünüldüğünde dolaylı olarak Hizbullah kontrolündedir. Ayrıca Beyrut Havalimanı'nda diğer güvenlik güçlerinin etkinliği görülmekle birlikte Hizbullah asıl kontrol sahibidir.

bullah'ın silahlarını bırakmaması 2008'e kadar 14 Mart İttifakı'nı rahatsız etse de militanlarının Beyrut'u işgal etmesi ve silahlarını Lübnan halkına çevirerek gözdağı vermesinin ardından "Direniş" söylemi çatışma istemeyen tüm taraflarca kabul edilir hale gelmiştir.

Suriye'deki savaş nedeniyle Lübnan'a yönelik Selefi radikal savaşçıların yarattığı tehlikenin artmasıyla Lübnan Ordusu'na kıyasla daha güçlü olan Hizbullah'ın silahlı yapısı güvence olarak görülmüş ve Hizbullah, Lübnan'ın ve buradaki Şiiilerle-Müslüman olmayan halkların koruyucusu olarak nitelendirilmeye başlamıştır.

Hizbullah; İran'ın desteğiyle sahip olduğu askeri güç ve bu gücün sağladığı özgüven sayesinde Lübnan iç ve dış politikasında şekillendirici etkiye sahip olsa da hareket tarzı hamisi İran'ın kontrolünde belirlenmekte ve İran'ın gerek Lübnan'da gerekse Suriye'de görevlendirdiği politik ve askeri danışmanlarıyla işbirliği halinde sürmektedir.

Lübnan'ın bugüne kadar yaşadığı siyasal, sosyal ve ekonomik sorunların temelinde mezhepsel ayrımlar içeren konfesyonizm olarak adlandırılan yönetim yapısı yer almaktadır. Bu sistem, her mezhep grubunun liderine idari ve siyasi güç kazanma, kamuda ve özel sektörde bazı makamları, iş kollarını ya da pazarları ele geçirilerek ekonomik gücü artırma imkânı sunmaktadır. Ülkenin yönetim şekline bağlı olarak istismara müsait yapısındaki açıkları değerlendiren siyasi liderler, Lübnan'ın şeffaf, hesap verebilir, demokrat bir yönetim mekanizmasına geçişinin önündeki en büyük engeldir.

Sistemin kayırmacılığa ve yolsuzluğa açık oluşu, mezhep bazlı partilerin liderinin tabanın desteğini kaybetmemek için bu kesime hizmet verme gayretiyle birleşince ortaya rant yaratan bir mekanizma çıkmaktadır. Hizbullah'ın siyasi kanadı mezhep temelli yönetim sistemine sonradan müdahil olmasına karşın sistemi en başarılı şekilde işleten partidir.

Lübnan halkı bu durumun bilinciyle ülkedeki ağır ekonomik krize tepki olarak, mezhep ve etnik köken farkı gözetmeksizin gerçekleştirdiği 2019'daki protestolarda, tüm siyasi elitleri suçlarken öfkesini yıllardır Lübnan siyasal sistemini kendi tercihleri doğrultusunda yönlendiren ve çıkarlarına uymayan kararların alınmaması için istediği an sistemi tıkayan Hizbullah'a da yöneltmiştir.

Hizbullah'ın eleştirilmesindeki sebepler arasında partinin aldığı siyasi ya da silahlı kararların, ülkenin bütünlüğüne zarar veren ve idari mekanizmaların meşruiyetini sarsan hamlelere dönüşmesinin yanında yetkililerce partiye sadık kalanların korunacağı yönündeki ayrıştırıcı açıklamaların etkisi bulunmaktadır. Kuruluşundan itibaren karşı durduğu yolsuzlukların egemen olduğu sekteryen yapının savunucusu haline gelen Hizbullah, günümüzde savunduğu değerleriyle çelişen bir hareket tarzı sergilemektedir.

Her ne kadar 2022 yılındaki seçimlerde güç kaybetmiş olsa da genel olarak mevcut sistem kendi çıkarlarına göre işlediği sürece Hizbullah'ın bunu bozacak bir hamlede bulunması beklenmemekte, süreç ve koşullar aleyhine dönmedikçe

de gözlemde kalması makul görülmektedir. İlerleyen dönemde Hizbullah'ın, ortağı HVH lideri Gibran Bassil'in Cumhurbaşkanlığına elde edebileceğinden emin olması durumunda hareket serbestliğinin devamını garantilemesi nedeniyle gerginliğe yol açması beklenmemektedir.

Diğer taraftan Lübnan halkı Hizbullah'ın çıkarlarını korumak için yapabileceklerinden endişe duymaktadır. Lübnan'daki kriz ortamı, kaosu derinleşerek çatışmaya dönüşmesi tehlikesini barındırır da, iç savaşın hatıraları, hâlihazırda herhangi bir partinin ya da kanadın çatışma başlatacak hamleyi yapamayacağını düşündürmektedir. Ancak kamuoyu tepkilerinin kontrolden çıkması, uluslararası baskıların artması, Hizbullah'ın denetim mekanizmalarıyla karşı karşıya kalmasına sebep olacak durumlar veya hukuki müeyyidelerin oluşması gibi statükosunu sarsacak gelişmelerin yaşanması halinde Hizbullah'ın kendi kontrolünde gerginlik ve çatışma ortamı oluşturması da ihtimal dahilindedir. Her ne kadar Lübnan medyasının ülkedeki üç büyük siyasal partinin elinde olması nedeniyle tarafsız haber almak zor olsa da Lübnan halkı iç savaş tecrübelerinin ve müteaddit defalar geçtiği kriz deneyimlerinin de katkısıyla varoluş mücadelesini her şeye rağmen sürdürmektedir.

Kaynakça

- AFP, (2021, 20 Eylül), *Sourcing fuel, Hezbollah Cements Role As Lebanon's Real Ruler*, <https://www.france24.com/en/live-news/20210920-sourcing-fuel-hezbollah-cements-role-as-lebanon-s-real-ruler> adresinden erişildi.
- Ayhan, V. ve Tür, Ö. (2009). *Lübnan Savaş Barış Direniş ve Türkiye İle İlişkiler*. Bursa: Dora Yayınları.
- Borzou, D. ve Raed, R. (2008,12 Mayıs). *Private Force No Match For Hezbollah*, Los Angeles Times, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2008-may-12-fg-security12-story.html> adresinden erişildi.
- Cammatt, M. (2014). *Compassionate Communalism: Welfare and Sectarianism In Lebanon*, Londra: Cornell University Press.
- Dagher, J. (2021, 15 Ekim) *Liban: A Qui Profite Cette Crise Sans Précédent?*, <https://information.tv5monde.com/info/liban-qui-profite-cette-crise-sans-precident-428659> adresinden erişildi.
- Geukjian, O. 2017, *Lebanon After The Syrian Withdrawal: External Intervention, Power Sharing and Political Instability*, NY: Routledge.
- González-Übeda Alférez, M. (2019, 21 Kasım) *Hezbollah faces a new challenge: Popular protests in Lebanon*. Opinion Paper. *IEEE 106/2019*. https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2019/DIEEEO106_2019MARGON_Libano_ENG.pdf
- Hamdan, H. (2021 18 Eylül), *Will Iranian fuel solve fuel crisis in Lebanon?*, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/09/will-iranian-fuel-solve-fuel-crisis-lebanon> adresinden erişildi.
- Hovsepian N., (2008), *The War On Lebanon A Reader*, USA: Olive Branch Press.

- Khatip, L. (2015, 5 Haziran), *Hezbollah Ascent and Descent*, Turkish Policy Quarterly, <http://turkishpolicy.com/article/744/hezbollahs-ascent-and-descent-spring-2015> adresinden erişildi.
- Khatip, L. (2021, 30 Haziran), *How Hezbollah Holds Sway Over The Lebanese State*, Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/06/how-hezbollah-holds-sway-over-lebanese-state>, adresinden erişildi.
- Merjeh K. (2021, 29 Haziran). *Breaking the curse of corruption in Lebanon*, Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2021/06/breaking-curser-corruption-lebanon> adresinden erişildi.
- Meier, D. (2018) *Hizbullah's Shaping Lebanon Statehood, Small Wars & Insurgencies*, 29:3, 515-536, DOI: 10.1080/09592318.2018.1455321
- Messara, A.N., (2012) *Theorie Juridique des Regimes Parlamentaires Mixtes Constitution Libanais et Pacte National en Perspective Comparee*, Beyrut: Librairie Orientale.
- Nakhoul, S. (2015 07 Eylül) *Lebanon's rubbish crisis exposes political rot*, <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-protests-crisis-insight-idUSKCN0R70GO20150907> adresinden erişildi.
- Nye J.S. (1967) *Corruption and political Development: A Cost Benefit Analysis*, American Political Science Reiew, Vol. LXI:2, <https://doi.org/10.2307/1953254>
- Qassam, N. (2017), *Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü*, İstanbul:Karma Kitaplar.
- Reuters. (2021 15 Nisan). *Lebanon Energy Minister Blames Fuel Shortage On Syria Smuggling*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/lebanon-energy-minister-blames-fuel-shortage-syria-smuggling-2021-04-15/> adresinden erişildi.
- Salibi, K. (1993), *From A House of Many Mansions - The History of Lebanon Reconsidered*, <https://lib-webarchive.aub.edu.lb/BorreLudvigsen/http://almashriq.hiof.no/lebanon/900/902/Kamal-Salibi/> adresinden erişildi.
- Sullivan, M. (2014). *Hezbollah In Syria*, Institute for the Study of War, <http://www.jstor.org/stable/resrep07896> adresinden erişildi.
- Tinas, M. Ve Tür, Ö. *Sectarian Actors in Foreign Policy Making: 2006 Lebanese War Revisited*, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 15 Sayı 59, <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.525073>
- Tinas, M. (2016) "Sectarian groups as sub-state foreign policy actors? the case study of lebanon," Ph.D. - Doctoral Program, Middle East Technical University, 2016.
- Tinas, M. Ve Tür, Ö. (2021) *Lebanon and the Syrian Civil War: Sectarian Perceptions and Positions*, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 23:2, 321-338,